

Erős Vilmos

A modern osztrák történetírás vázlata

Az alábbi tanulmány egy készülő historiográfiai összefoglaló kelet-európai történetírás problémáit tárgyaló egyik fejezetének részlete.

Természetesen az osztrák történetírás nem tartozik a kelet-európai történetíráshoz, ugyanakkor mindenképpen ki kell térnünk erre röviden, mert egyfajta támpontot adhat ennek értékeléséhez, számos kelet-európai vonatkozása van (pl. a következőkben említendő Kelet-Európa-kutatások), sőt a magyar történetírás egyfajta összehasonlítható vizsgálatához is bizonyos mérce lehet.¹

Az osztrák történetírás hasonló a kelet-európai történetíráshoz abban, hogy sok vonatkozásban követte a nyugat-európaiakat, bár bizonyos esetekben (főként a 19. században) az élenjáró német történetírással szinte karöltve fejlődött.

A középkori előzmények után (pl. Troppai Márton, Thomas Ebendorfer)² a 16–18. században itt is megfigyelhető a forrásgyűjtő, erudita irányzat megjelenése, azaz megkezdődött a történetírás egyfajta tudományos művelése³. A 18. században különösen jelentős volt az ún. bécsi kameralisták működése, akik (Turgot-hoz, Quesneyhez, a fiziokratákhoz hasonlóan) praktikus okokból, közgazdasági, statisztikai, demográfiai szempontból érdeklődtek a múlt kérdései iránt.⁴

A 19. században, különösen annak második felében, az osztrák történetírás is nagy léptekkel haladt a történetírás professzionalizálódása irányában, magától értetődően itt is (sőt itt aztán elsősorban a térségben) rankei minták alapján. Megkezdődött a – mindenekelőtt a Habsburg-ház történetére vonatkozó – forrásanyag összegyűjtése, amelynek során nagy mennyiségben adták ki immár módszeresen a korábbi osztrák történelemre vonatkozó okleveles, elbeszélő és akta jellegű forrásokat.⁵ (Fontes Rerum Austriacarum, Monumenta Habsburgiensis⁶, számos anyag a Monumenta Germaniae Historiában, s az újkori anyag feldolgozására jött létre a 20. század elején a „Comission für die neuere Geschichte Österreichs”).⁷ Az intézményesülés igen jelentős összetevője volt itt is a szemináriumi rendszer kialakulása, amely az elsődleges forrásokkal való bányászati tudás, azaz mindenekelőtt a segédtudományokban való jártasság elsajátításának volt a kerete/intézménye. A legjelentősebb ilyen jellegű intézmény azonban (az École des Chartres-hoz hasonlóan) egyetemen kívül működött. A híres „Institut für die österreichische Geschichtsforschung”-ról van szó, amelyet Th. Sickel alapított 1854-ben, s amely a szakszerű forráskritika, a segédtudományokban (főként diplomatika, de paleográfia, genealógia stb. is) való jártasság elsajátításának intézménye volt, ahol a későbbiekben számos magyar és kelet-európai (lengyel, cseh, román) történész is megismerkedett a történetírási munka alapjaival. Az intézet fő kiadványa az első szakszerűen szerkesztett (máig is a legjelentősebb) osztrák történetész folyóirat, a Mitteilungen des Instituts für die österreichische Geschichtsforschung (MIÖG) volt⁸, amely a Historische Zeitschrift mintájára jött létre s szakszerű, lábjegyzetekkel ellátott tanulmányokat közölt az osztrák és az európai történelemről, tájékoztatott a külföldi történeti irodalomról, forrásokat és recenziókat közölt, s részben itt lehetett lefolytatni az osztrák történetírás különböző kérdéseivel összefüggő vitákat is.⁹

Igen lényeges elem volt az osztrák történetírásban is a specializáció megjelenése, amelynek persze voltak már előzményei, hiszen Hammer Purgstall már a 19. század első

felében az orientalisztika, illetve a turkológia európai hírnevű mesterének számított.¹⁰ A század utolsó harmadában azután szintén európai hírnevet szerzett az osztrák diplomáciatörténet (Friedjung, A. Huber, A. Helfert, A. von Arneth, A. Springer, F. Krones), de főképpen például a balkanisztika, illetve pl. Jirecek, aki a modern bulgarisztika egyik megalapítójának tekinthető¹¹, vagy a magyar szempontból is igen jelentősnek tekinthető gazdaságtörténet (Roscher, Inama Sternegg) sőt az egyháztörténet (Pastor) is¹².

Természetesen az osztrák professzionális történetírásnak is voltak ideológiai felhangjai, hiszen döntő szempont a politikatörténet (a rankei „Primat der Aussenpolitik” volt), s alapvető kérdés a nemzeti szuverenitás problémája¹³, azaz a történészeknek mindenekelőtt az egységes – alkalmanként nagy – osztrák nemzet kialakulásához kellett muníciót szolgáltatniuk, amelyben döntő szerepet kaptak a nagy uralkodók (de Savoyai Jenő is), alapvető volt a katolikus szempont érvényesítése, illetve pl. a nemzeti/rendi függetlenségi mozgalmak (cseh, lengyel, magyar) elítélése. Ebből a szempontból igen jellemző a korábban már tárgyalt Sybel–Ficker-vita¹⁴, amelyben utóbbi a középkori német–római császárság itáliai politikáját pozitívan értékelte, mert ebben a Habsburg-univerzalizmus egyfajta előképét látta, s mindezzel a német egység nagynémet, azaz Habsburg-vezetéssel történő megvalósításáért tört lándzsát.¹⁵

A két világháború közötti osztrák történetírás (amely persze ekkor jelentős mértékben más kereteket kapott és átalakult)¹⁶ egyik legfontosabb, de mindenképpen sajátos irányzata az ún. „gesamtdeutsch” történetírás/történetfelfogás volt.¹⁷ A „gesamtdeutsch” történetfelfogás lényegében a „kisnémet” (Sybel) és a nagynémet (Ficker) történetírás egyfajta ötvözéséből jött létre, s nyilvánvaló politikai célja a porosz–Habsburg ellentétek meghaladása, a német nagyhatalmi törekvések megalapozása volt. Ennek jegyében¹⁸ alapvetően pozitívan ítélte meg a Habsburgok szerepét a német történelemben, de a „Drang nach Osten”-t, vagyis a poroszok által is képviselt kelet-európai gyarmatosítást, valamint 1866-ot, illetve a német egyesítés porosz vezetéssel történő megvalósítását sem kritizálta. Fontos eleme volt a felfogásnak az ún. Mittel-Európa-gondolat¹⁹, amelynek képviselői az első világháború alatt inkább a megegyezéssel béke híveként kívántak politizálni (Verstaendigungsfrieden), a közép-európai államok szövetségét és egymásrautaltságát hangsúlyozták, és nem ragaszkodtak mindebben feltétlenül a kizárólagos német vezetős szerephez.

Hangsúlyozni kell mindezzel együtt, hogy talán ebben az időszakban az osztrák történetírás egyfajta „szellemtörténeti” korszakáról is beszélhetünk. Mindezt alátámasztja maga Srbik is – az ún. „gesamtdeutsch” történetírás vezető személyisége²⁰ –, aki fiatal korában mindenekelőtt diplomácia- és eszmetörténeti kérdésekkel foglalkozott. Igen jelentős, nagy visszhangot kiváltott műve az első világháború után a háromkötetes Metternich-életrajza²¹, amely a konzervatív politikust alapvetően megértően, rokonszenvvel, pozitív színekkel ábrázolja, ami magában rejti a politikai nézeteivel való azonosulást is (tehát a Habsburg és katolikus szempontok érvényesítését). Srbik az Anschluss, illetve a náci hatalomátvétel után politikai szerepet is vállalt (ekkor fogalmazza meg tulajdonképpen a „gesamtdeutsch” történetfelfogás lényegét is), a német akadémia elnöke lett.²² A háború után írta meg a máig is alapvetőnek tekinthető Geist und Geschichte vom deutschen Humanismus bis zur Gegenwart című historiográfiai összefoglalását²³, amely a 15. századtól kezdődően foglalja össze a német történetírás és történeti gondolkodás történetét. Ebben különösen pozitív szerepet kap Ranke, a két világháború közötti szellemtörténet, de a népiségtörténet, a „Volkstumkunde” is.

A szellemtörténeti szemléletet képviseli az osztrák történetírásban természetesen az ún. osztrák művészettörténeti iskola – Alois Riegl, M. Dvořak, E. Panovsky, Sedlmayer stb.²⁴

–, amelynek fő érdeme (amint erről már korábban esett szó) pl. a művészettörténeti, világnézeti korszakok fogalmi, „ideáltipikus” elkülönítése – gótika, reneszánsz, barokk stb. –, s ebben jelentős sajátosságnak tekinthető az ún. osztrák barokról szóló felfogás, amely ezt a korszakot különösen pozitívnak értékelte.²⁵ Hiszen – a nézet képviselői szerint – ez reprezentálja az alapvető osztrák szellemiséget, amely a katolicizmus túlsúlyán, a társadalmi hierarchia elismerésén, a tekintélyelv dominanciáján alapul.²⁶

A szellemtörténet mellett persze igen jelentős egyéb iskolák, irányzatok is voltak a két világháború közötti osztrák történetírásban. Így például a „Volkstumkunde”, a népiségtörténet egyfajta osztrák változata, amelyet Helbok képviselt a legerőteljesebben, de nem lehet kétséges az irányzattal való rokonsága Otto Brunnernek²⁷ sem, aki a 20. század egyik legjelentősebb medievistájának tekinthető. Viszont Land und Herrschaft című munkája²⁸ a maga „Hausmacht” koncepciójával (amely földesúr és alattvalók kölcsönös egymásrautaltságát, „közösségi” és patriarchális viszonyát állította a középpontba) a társadalmi és osztályellentéteket kizáró, ún. „népi” szemlélet retorikai apparátusával élt. Kevésbé tekinthető a Volkstumkunde képviselőjének, ugyanakkor annak számos módszertani törekvésével rokonítható a másik igen híres medievista, Alphons Dopsch²⁹, aki gazdaságtörténettel, kormányzattörténettel és településtörténettel foglalkozott elsősorban. Leghíresebb, az európai várostörténetet alapvetően befolyásoló tézise az ún. kontinuitás-teória. Ezek szerint az európai városok kialakulásának legfontosabb alapja a római (a Római Birodalom által alapított) városok folytatása volt, azaz ez azokon a területeken fejlődött/ment végbe leginkább, amelyek korábban római fennhatóság alá tartoztak (mindenekelőtt tehát Nyugat-Európában).^{30,31}

A második világháború után magától értetődően szintén több irányzat bontakozott ki az osztrák történetírásban, amelyek közül több bizonyos kontinuitást jelentett a két világháború közötti korszakkal is³², illetve amelyek részben leképezései a háború utáni politikai viszonyoknak is. Jelentős újdonság volt viszont a marxizmus erőteljesebb jelenléte. Ez különösen a teoretikus Ernst Fischer (Lukács Györggyel szemben az avantgárd pozitívabb értékelője) és Priester munkáiban jutott kifejezésre.³³ Náluk lényegesen nagyobb hatású (és jelentőségű) a hagyományos historizmushoz sok tekintetben közel álló Hans Kohn, Robert Kann³⁴, E. Hasslinger, illetve Friedrich Engel Jánosi történetírói tevékenysége.³⁵ Közös jellemzőjük volt a társadalomtörténeti, illetve szociológiai jelenségek iránti nagyfokú közömbösség, az állami-hatalmi, valamint politikai, eszmetörténeti problémák iránti (főként a nacionalizmus) iránti különös érdeklődés, s mindezek felül – illetve mindezzel szoros összefüggésben – az inkább a hermeneutikához közelebb álló módszer. Meineckéhez és pl. F. Chabod-hoz hasonlóan új elem náluk az állami-nemzeti szempontoknak bizonyos európai, univerzalista szempontokból való megközelítése, azaz az egyes országok (Ausztria) „államrezon”-ját az európai (mindenekelőtt nyugat-európai) közösség értékeivel kívánták kibékíteni, összhangba hozni, egy nyilvánvaló antikommunizmus és szovjetellenesség jegyében. Sok vonatkozásban kiemelkedik közülük F. Engel Jánosi munkássága, aki a német historizmus kialakulásának pazar eszmetörténeti elemzését adja, s ebben – többek között – Schillernek, Humboldtnak, Goethének, Nietzschének és Schopenhauernek tulajdonít nagy jelentőséget (persze az obligát Hegel és Ranke mellett).

Jelen van a hagyományos értelemben vett s időnként nacionalista felhangokkal telített politikai eseménytörténet is, amely különösen Fellner, Zöllner³⁶ munkáiban vagy az 1970-es években alapított jelenkor-történeti intézet („Institut für Zeitgeschichte”) tevékenységében/kutatásaiban jut kifejezésre. Utóbbi – nyugat-európai társaihoz hasonlóan – különösen az osztrák keresztényszocializmus, a két világháború közötti baloldali mozgalmak, az antiszemitizmus, a hidegháború stb. kérdéseivel foglalkozik

Az eszmetörténeti irány mellett a háború utáni osztrák történetírás legjelentősebb, európai mércével is számon tartott irányzata a társadalomtörténeti iskola, amely mindenekelőtt Werner Mitterauer történeti-demográfiai munkáiban, E. Hanisch vagy Bobek kutatásaiban jut kifejezésre.³⁸ Megközelítésükre jellemző a strukturális szempontokat érvényesítő, modelleket alkalmazó, a rokon tudományok (pl. földrajz Bobek esetében) eredményeire nagymértékben támaszkodó, a hagyományos diplomáciatörténeti forrásanyagot „felülíró” (azaz kvantitatív-statisztikai forrásokat használó) megközelítés, amely viszont kevésbé épít a Fischeréknél megfigyelhető doktrinális marxizmusra; sőt – pl. E. Hanisch esetében³⁹ – kifejezetten katolikus-etikai értékrendszerrel telített. Különösen is kiemelkedik közülük a strukturális történeti demográfia Európa-szerte ismert reprezentánsa, W. Mitterauer, aki P. Laslett ismert (itt korábban tárgyalt) tézisének vetette alá falszifikációs próbának, s bizonyította be, hogy a cambridge-i professzor által felállított családmodell kelet-nyugati vonala nem egészen ott húzódik, ahol eredetileg feltételezték.⁴⁰

Az 1980–90-es években jelentkeznek az osztrák történetírásban a „nyelvi fordulat”, illetve a posztmodern történetírás elemei. Megjelenik például a par excellence gender-történelem, amelynek az 1990-es évektől kezdődően külön folyóirata is működik, *L’homme* címmel⁴¹, s amely – egyéb nyugat-európai társaihoz hasonlóan – nagy figyelmet fordít az eddig ismeretlen női problematika megjelenítésének, akár a történetírók vagy a nemzetépítők között is. Emellett a társadalomtörténeti megközelítéssel sok tekintetben merészen szakító, az új kultúrtörténet szempontjait érvényesítő történetírói attitűd figyelhető meg pl. Csáky Moritz, Brigitte Hamann⁴², Karl Vocelka, Edith Saurer, Herta Nagl-Docekal és mások műveiben, akik strukturális (és persze eszme- vagy politikatörténeti) szempontok helyett inkább történeti antropológiai megközelítésűek, azaz tárgyuk inkább a mindennapi, esetenként népi kultúra, a lakás, öltözködés, mentalitás, mítoszok stb. Mindez az eseménytörténeti, elbeszélő történetírás visszatértét vagy kvalitatív források (naplók, levelek, emlékiratok, naptárak, képeslapok, de akár szakácskönyv is) rehabilitálását jelenti. Különösen is ki lehet emelni ezek közül (ma már embléma) Csáky Moritznak a századforduló (19–20. sz.) bécsi kultúrájáról írott könyvét⁴³, amelyben a Bécsre (és a Monarchiára) oly jellemző „operettkultuszt” veszi górcső alá. Ebben az Annales módszereivel elméletileg is tudatosan szembeszegülve írja le, hogy az operett által megjelenített „multikulturalizmus” (az pl., hogy a magas politika és kultúra által hierarchizált, háttérbe szorított, sőt lenézett alacsonyabbrendű – balkáni, cigány – melódiák/zenei világ, azaz kultúra a „salade bowl”-hoz hasonlóan egyenértékűen, a közös kultúrát gazdagítva és színezve jelenik meg bennük) a Monarchia egyik legfőbb jellemvonása, sőt fennállásának egyik alapja is volt.

Az 1990-es, 2000-es évek egyik lényeges fejleménye még az osztrák emlékeztörténeti kutatások megjelenése. Ebben a legfontosabb jelenségek az ún. Waldheim-affér (még az 1980-as évekből), amikor a volt ENSZ-főtitkárról nyilvánvalóvá vált náci múltja, illetve a Heldenplatz-ügy. Utóbbiban – főleg a híres író, Thomas Bernhard műve kapcsán – az osztrák nemzeti identitás alapkérdései vetődtek fel, azaz hogy mennyiben a nácizmus áldozatai az osztrákok, s mennyiben tevőleges támogatói, sőt oszlopi a náci rendszernek és ideológiának, ami Hitler 1938-as bevonulásának 50. évfordulóján vált különösen akuttá, amikor is felvetődött, hogy az Anschluß idején az osztrákok túlnyomó többsége szinte önkívületi állapotban üdvözölte a turisták számára máig nevezetes téren, s a későbbiekben is lelkes híve volt.⁴⁴

- 1 Az osztrák történetíráshoz vö. K. von Ottenthal, 1927; Alphons Lhotsky, 1962; Fritz Fellner, 2002; Fritz Fellner und Doris A. Corradini, 2006; Erich Zöllner, 1984; Heiss Gernot, 1996; Gudrun Exner, 2010; Heimold Helczmanovszki, 1973. Az osztrák eszmetörténet kérdéseiről általában vö. Nyíri Kristóf, 1980; Nyíri Kristóf, 1986.
- 2 Vö. Alphons Lhotsky, 1962.
- 3 Anna Coreth, 1950.
- 4 A kameralisták mellett ki lehet emelni a kritikai történetírás erudita képviselőit is, pl. Pezt, Kollár Ádámot vagy Johannes Schwandnert. Vö. Kollárhoz pl. Szalay László: Kollár Ádám Ferenc mint jogtudós. In. uő: Válogatott történeti tanulmányok. Szerkesztette: Soós István. Budapest. Osiris Kiadó, 2000. 145–157. A kameralistákról (Sonnenfels, Justi) vö. Madarász Aladár, 2002.
- 5 Vö. Gudrun Exner, 2010.
- 6 Ua.
- 7 Vö. Fritz Fellner, 2002.
- 8 Vö. Alphons Lhotsky, 1954.
- 9 Vö. Heinrich Friedjung – Ein österreichischer Ahner der „Oral History“. In: Fritz Fellner, 2002. 293–322.
- 10 Vö. Hammer Purgstall: Geschichte des osmanischen Reiches, Pest, 1827–33, 10 Bände.
- 11 Vö. Walter Leitsch, 1988. Az osztrák kelet-európai kutatásoknak még számos kiváló képviselője említhető ebben az időszakban pl. Miklositsch, Jagic, Gindely, Kopitar, Rösler stb. Vö. mindezekhez pl. Radu Marza, 2008.
- 12 Vö. Alphons Lhotsky, 1954, illetve pl. G. P. Gooch, 1913.
- 13 Vö. Joseph Alexander Helfert: Über Nationalgeschichte und den gegenwaertigen Stand ihrer Pflege in Österreich. Prag, 1853.
- 14Vö. Gottfried Koch, 1963.
- 15 Az első világháború alatti kérdésekre vö. Günther Ramhardtter 1973.
- 16 Vö. K. von Ottenthal,1927.
- 17 Vö. Tokody Gyula, 1966; Tokody Gyula, 1968. Valamint Romsics Gergely, 2010; Romsics Gergely, 2005.
- 18 Vö. minderre még pl. Heiss, Gernot, 2010.
- 19 Vö. pl. Irinyi Károly, 1973.
- 20 Vö. még Fritz Fellner: Heinrich von Srbik – „Urenkelschüler Rankes“. In. Fritz Fellner, 2002. 330–345.
- 21Vö. Heinrich von Srbik: Metternich. Der Staatsmann und der Mensch, München, 1925 (2 Bände). Uő: Deutsche Einheit. Idee und Wirklichkeit vom Heiligen Reich bis Königgrätz, München 1935–1942 (4 Bände).
- 22Vö. Fritz Fellner, 2002.
- 23Heinrich Ritter von Srbik: Geist und Geschichte vom deutschen Humanismus bis zur Gegenwart. I–II. Salzburg–München, 1950.
- 24 Vö. erről Erős Vilmos. 2008.
- 25 Vö. Romsics Gergely, 2010.
- 26 Terjedelmi korlátok miatt nincs itt tér az osztrák történetírással összefüggő olyan kérdések tisztázására, mint pl. ennek az irodalomhoz vagy a filozófiához való viszonya, illetve mindennek ilyen irányú vonatkozásai. Pedig egy Karl Krauss, H. Broch vagy éppen A. és S. Zweig, F. Werfel és persze a filozófusok, Wittgenstein, Popper, Husserl stb. magától értetődő problémák ebben a vonatkozásban is, S. Freudról nem is beszélve. Mindezt (pl. a történelemhez való viszonyukat elemezve) egy kibővített tanulmányban kívánom elvégezni.
- 27 Természetesen meg kell említeni itt a magyarok számára jól ismert Steinackeréket is, vö. Tokody Gyula, 1997.
- 28 Brunnerhez legújabban vö. Stefan Weiss, 2001.
- 29 Vö. Hanna Vollrath, 1980.
- 30 Természetesen még számos fontos történetíró megemlíthető – különböző okokból – ebből az időszakból. Így pl. Bibl, Santifaller, Pribram, O. Redlich, Bittner, Zatschek, W. Bauer, Hirsch, Charmatz, Klebel, E. Molden stb. A rokon tudományok közül kiemelhető pl. az antropológia. Vö. mindezekhez a korábbi összefoglalásokon kívül pl. Ress Imre, 2007.
- 31A harmincas években jelentős szerepet játszottak a bécsi egyetemen német származású vendégprofesszorok, pl. filozófusok és szociológusok is, akik részben a Volkstumkundéhoz közel álló nézeteket képviseltek (Gehlen, Freyer, G. Ipsen stb.). Vö. Gernot Heiss, 1993. Magától értetődő lenne itt még egy kitérő a Habsburg-kérdéssel kapcsolatos irodalomról, ezt azonban említett bővebb tanulmányomban kívánom elvégezni. Vö. legújabban minderről pl. Werner Suppanz, 2011.
- 32 Vö. Barta István, 1947. 178–191., illetve pl. Heiss Gernot, 2005. 189–210.
- 33 Vö. Pavel Kolar, 2010.
- 34Mérei Gyula, 1962.
- 35Vö. Friedrich Engel Jánosi: Die Wahrheit der Geschichte. (Versuche zur Geschichtsschreibung in der Neuzeit.) Wien. Verlag für Geschichte und Politik. 1973.
- 36 Vö. Erich Zöllner: Ausztria története. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
- 37 Vö. Gerhard Botz, 1990.
- 38 Vö. pl. Heimold Helczmanovszki, 1973.
- 39 Vö. Wiener Wege der Sozialgeschichte, 1997.

- 40 Természetesen itt is még számos kiváló osztrák történész megemlíthető. Különösen is kiemelném azonban a változatlanul élénk Kelet-Európa-kutatásokat, amelynek Bécsben és Grazban vannak a fő műhelyei. Mindenekelőtt H. Haselsteiner, A. Suppan, Urbanitsch, P. Wandycz, R. Plaschka, korábról Miskolczy Gyula, Gogolák Lajos, P. Wandycz, D. Silagi, újabban U. Brunnbauer neveit említeném meg.
- 41 Vö. Saurer, Edith, 1996. Valamint 20 Jahre L'homme, 2009.
- 42 Vö. pl. Brigitte Hamann: Winifried Wagner, avagy Hitler és Bayreuth. Budapest. Európa, 2005. Legújabbán Uő: Hitlers Edeljude. (Das Leben des Armenarztes Eduard Bloch.) München, Zürich, Piper, 2008.
- 43 Vö. Csáky, Moritz: Az operett ideológiája és a bécsi modernség: kultúrtörténeti tanulmány az osztrák identitásról. Budapest. Európa, 1999.
- 44 Vö. mindezekhez pl. Memoria Austriae, 2004.

Irodalom

- Barta István, 1947: Az osztrák történetírás a második világháború után. Századok, 178-191.
- Gerhard Botz, 1990: "Eine neue Welt, warum nicht eine neue Geschichte." (Österreichische Zeitgeschichte am Ende ihres Jahrhunderts). Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften. 1. 49-76.
- Anna Coreth, 1950: Österreichische Geschichtsschreibung in der Barockzeit 1620-1740. Wien.
- Erős Vilmos, 2008: A szellemtörténet. Valóság, 5. 20-35. Gudrun Exner, 2010: Austria. In: Atlas of European Historiography. (The Making of a Profession.) Edited by Ilaria Porciani and Lutz Raphael. Palgrave Macmillan, New York.. 146-148.
- Fritz Fellner, 2002: Geschichtsschreibung und nationale Identität. Probleme und Leistungen der österreichischen Geschichtswissenschaft. Böhlau, Wien-Köln-Weimar,
- Fritz Fellner und Doris A. Corradini, 2006 : Österreichische Geschichtswissenschaft im 20. Jahrhundert. (Ein biographisch-bibliographisches Lexikon.) Böhlau Verlag, Wien,.
- Heiss Gernot, 1996: Im "Reich der Unbegreiflichkeiten". Historiker als Konstrukteure Österreichs, Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften. 4, 455-478.
- Gernot Heiss, 1993: "... wirkliche Möglichkeiten für eine nationalsozialistische Philosophie"? Die Reorganisation der Philosophie (Psychologie und Pädagogik) in Wien 1938 bis 1940. In: Kurt Fischer und Franz Wimmer (Hg.), Der geistige Anschluß. Philosophie und Politik an der Universität Wien 1930 bis 1950 (Wien) 130-169.
- Heiss Gernot, 2005: Von der gesamtdeutschen zur europäischen Perspektive? Die mittlere, neuere und österreichische Geschichte, sowie die Wirtschafts- und Sozialgeschichte an der Universität Wien 1945 -1955. In: M. Grandner, G. Heiss, O. Rathkolb (Hg.), Zukunft mit Altlasten. Die Universität Wien 1945 bis 1955 (= Querschnitte 19, Wien-Innsbruck etc.) 189-210.
- Heiss, Gernot, 2010: Die „Wiener Schule der Geschichtswissenschaft“ im Nationalsozialismus: „Harmonie kämpfender und Rankescher erkennender Wissenschaft“? In: Mitchell G. Ash / Wolfram Nieß / Ramon Pils (Hg.), Geisteswissenschaften im Nationalsozialismus. Das Beispiel der Universität Wien (Göttingen) 397-426.
- G. P. Gooch, 1913: History and Historians in the Nineteenth Century. Beacon Press, Boston.
- Heimold Helczmanovszki (Hrsg.) 1973: Beiträge zur Bevölkerungs- und Sozialgeschichte Österreichs. Verlag für Geschichte und Politik, Wien.
- Irinyi Károly, 1973: Mittel-Europa-tervek és az osztrák, magyar politikai gondolkodás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gottfried Koch, 1963: Der Streit zwischen Sybel und Ficker und die Einschätzung der mittelalterlichen Kaiserpolitik in der modernen Historiographie. In: Studien über die deutsche Geschichtswissenschaft I. (Hrsg. J. Streisand), Berlin. 311-336.
- Pavel Kolar, 2010: Rewriting National History in Post-War Central Europe: Marxist Syntheses of Austrian and Czechoslovak History as New National Master Narratives. In: Nationalizing the Past (Historians as Nation Builders in Modern Europe), Edited by Stefan BERGER and Chris LORENZ, Palgrave Macmillan, 319-340.
- Walter Leitsch, 1988 : East Europeans Studying in Vienna. (1855-1918). In: Dennis Deletant, Harry Hanák (eds.): Historians as Nation Builders. London. (School of Slavonic and East European Studies. University of London) 139-156.
- Alphons Lhotsky: Geschichte des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 1854-1954. Festgabe zur Hundert-Jahr-Feier des Instituts. Böhlau, Graz-Köln. 1954.
- Alphons Lhotsky, 1962: Österreichische Historiographie. Verlag für Geschichte und Politik, Wien.
- Madarász Aladár, 2002.: Kameralizmus, történelmi iskola, osztrák gazdaságtan. Három vázlat a német és osztrák közgazdasági diskurzus történetéből. Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., október . 838–857.
- Radu Marza, 2008.: The History of Romanian Slavic Studies. (From the Beginnings until the First World War) Romanian Academy (Center for Transylvanian Studies). Cluj.
- Memoria Austriae, 2004./ hrsg. von Emil Brix, Ernst Bruckmüller, Hannes Stekl. Wien München : Verlag für Geschichte und Politik Oldenbourg Verlag,
- Mérei Gyula, 1962: A "nemzetekfölötti állam" eszméje a nyugat-német és az osztrák burzsoá

történetírásban : 2. rész Századok, 1-2.sz.. 96.évf.150-182.

Nyíri Kristóf,1980: A Monarchia szellemi életéről. (Filozófiatörténeti tanulmányok.) Gondolat, Budapest..

Nyíri Kristóf,1986: Európa szélén. (Eszmetörténeti vázlatok.) Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

K. von Ottenthal,1927: Autriche. In. Histoire et historiens depuis cinquante ans. I-II.(Méthodes, organisation et résultats du travail historique de 1876 á 1926.) Librairie Félix Alcan, Paris, 39-50.

Günther Ramhardter, 1973: Geschichtswissenschaft und Patriotismus. (Österreichische Historiker im Weltkrieg 1914-1918). Verlag für Geschichte und Politik, Wien.

Ress Imre, 2007: Szekfű Gyula, Ernst Molden és az Eötvös Collegium. In: Szekfű Gyula és nemzedéke a magyar történetírásban.(Szerk. Paksa Rudolf.) Argumentum Kiadó-Eötvös Kiadó, Budapest, 17-42.

Romsics Gergely, 2010: Nép, nemzet, birodalom. (A Habsburg Birodalom emlékezete a német, osztrák és magyar történetpolitikai gondolkodásban, 1918-1941.) Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.

Romsics Gergely, 2005: Mítosz és emlékezet. (A Habsburg Birodalom felbomlása az osztrák és a magyar politikai elit emlékirat-irodalmában.) L'Harmattan, Budapest.

Saurer, Edith, 1996: Women's History in Austria: An Almost Critical Assessment. Austrian History Yearbook. 261-287.

Werner Suppanz, 2011: Supranationality and National Overlaps: The Habsburg Monarchy in Austrian Historiography after 1918. In: Disputed territories and Shared Pasts. (Edited by Tibor Frank and Frank Hadler.) Palgrave Macmillan, Basingstoke, 66-91.

Szalay László, 2000: Kollár Ádám Ferenc mint jogtudós. In. Uő: Válogatott történeti tanulmányok. Szerkesztette: Soós István. Osiris Kiadó, Budapest. 145-157.

Tokody Gyula, 1966: A faszizmuskori osztrák és német történetírás néhány kérdése. Acta Universitatis Debreceniensis, KLTE Debrecen, 131–145.

Tokody Gyula, 1968: Der Einfluß der revolutionären Veraenderungen nach dem ersten Weltkrieg auf die großdeutsche Geschichtsschreibung. (Die gesamtdeutsche Geschichtsauffassung.) Egyetemes Történeti Tanulmányok II. (Szerkesztette Tokody Gyula). KLTE, Debrecen, 67-117.

Tokody Gyula,1997: Edmund és Harold Steinacker a német Südostforschungban. Századok, 677-722.

Hanna Vollrath: Alfons Dopsch. In: Hans-Ulrich Wehler (Hrsg.): Deutsche Historiker. Band 7, Göttingen 1980, 39–54.

Wiener Wege der Sozialgeschichte,1997. Themen – Perspektiven – Vermittlungen (A társadalomtörténet bécsi útjai. Témák – távlatok – közlemények). Szerk. Eder, Ft. X.–Feldbauer, P.–Landsteiner E. Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte. Universität Wien-Böhlau, Bécs–Köln–Weimar = Kulturstudien. Bibliothek der Kulturgeschichte. 30.

Stefan Weiss, 2001: Otto Brunner und das ganze Haus. Die zwei arten der Wirtschaftsgeschichte. Historische Zeitschrift, 273/1.

Erich Zöllner, 1984: Probleme und Aufgaben der österreichischen Geschichtsforschung. (Ausgewählte Aufsätze.) Herausgegeben von Heide Dienst und Gernot Heiss. Verlag für Geschichte und Politik. Wien.

20 Jahre L'homme, 2009. Register 1990-2009. Böhlau, Wien.